

## YTTRANDE ÖVER SOU 2023:40 – FÖRBÄTTRADE MÖJLIGHETER FÖR BARN ATT UTKRÄVA SINA RÄTTIGHETER ENLIGT BARNKONVENTIONEN

### SAMMANFATTNING

Civil Rights Defenders *tillstyrker* utredningens förslag i samtliga delar. Utredningens förslag bedöms kunna leda till förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen, och Civil Rights Defenders välkomnar att särskild vikt lagts vid barns egna synpunkter och erfarenheter i utredningen.

Civil Rights Defenders anser dock att större vikt måste läggas vid rättigheter för barn med funktionsnedsättning i analysen av behovet av utökad rätt till offentligt biträde och information. Utöver detta krävs även ett fortsatt genomgripande arbete med kunskapshöjande insatser för att säkerställa att kommuner, myndigheter och övriga rättstillämpare har tillräcklig kännedom om innehållet i barnkonventionen och relevant svensk lagstiftning.

Vidare anser Civil Rights Defenders att den föreslagna finansieringen av barnrättsbyråerna måste utredas ytterligare för att säkerställa att förslagen är praktiskt genomförbara, långsiktiga och tryggar barnrättsbyråernas oberoende gentemot staten. Dessutom bör en djupare utredning av sekretessreglernas påverkan på barnombudens insyn genomföras.

Slutligen betonar Civil Rights Defenders att lagstiftaren måste tillse att det finns erforderliga resurser för att information om klagomålsförfarandet, barnrättsbyråerna samt barns rättigheter generellt, når barn - i synnerhet barn med ett annat modersmål än svenska samt barn med funktionsnedsättningar.

### ALLMÄNNA SYNPUNKTER

Civil Rights Defenders har granskat utredningens förslag och bakomliggande resonemang utifrån Sveriges internationella åtagande att respektera och garantera mänskliga fri- och rättigheter. Civil Rights Defenders välkomnar utredningens förslag som sammantagna bedöms kunna leda till förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen. Särskilt uppmuntrande är den vikt som lagts vid barns egna synpunkter och erfarenheter i utredningen. För att förslagen ska få den avsedda effekt som framhålls i utredningen vill Civil Rights Defenders dock poängtera vikten av tillräcklig och långsiktig

finansiering till de aktörer som berörs i alla delar av utredningens förslag. Vidare framhålls vikten av att genomföra genomgripande informationssatsningar som är anpassade för barn och deras särskilda behov, för att säkerställa att barn får kännedom om de rättigheter och klagomöjligheter som står de till buds.

## NÄRMARE OM UTREDNINGENS FÖRSLAG

### 7. ANALYS AV OCH STÄLLNINGSTAGANDE TILL FRÅGAN OM EN RATIFICERING AV TILLÄGGSPROTOKOLLET

#### 7.3 Sverige bör ratificera det fakultativa och tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande

- *Civil Rights Defenders tillstyrker utredningens förslag att Sverige bör ratificera det fakultativa och tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande.*

Civil Rights Defenders tillstyrker utredningens förslag att Sverige bör ratificera det fakultativa och tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen, samt förslaget att tillerkänna Barnrättskommittén behörighet att ta emot mellanstatliga klagomål i enlighet med tilläggsprotokollet.

Civil Rights Defenders delar även utredningens bedömning att brister i Barnrättskommitténs handläggning inte är skäl nog att underlåta att ge barn möjligheten till ett individuellt klagomålsförfarande. Det individuella klagomålsförfarandet utgör en yttersta garant för barn att utkräva sina rättigheter i enlighet med konventionen. Civil Rights Defenders instämmer i detta avseende i utredningens bedömning av att "möjligheten att få ett klagomål prövat av Barnrättskommittén skulle få särskilt stor betydelse när nationella rättsmedel saknas eller anses vara otillräckliga."<sup>1</sup>

Civil Rights Defenders bedömer också att ett tillträde till tilläggsprotokollet skulle möjliggöra viss sådan vägledning för tolkning av barnkonventionens materiella artiklar som efterfrågades av lagstiftaren vid inkorporeringen av barnkonventionen i svensk lag.<sup>2</sup>

Med hänsyn till de långa handläggningstiderna i Barnrättskommittén, samt övriga praktiska hinder, ser dock Civil Rights Defenders även mycket positivt på utredningens förslag om att utöka möjligheterna för barn att tillvarata sin rätt i svensk lagstiftning.

---

<sup>1</sup> SOU 2023:40 s. 278

<sup>2</sup> Prop. 2017:86 s. 86 ff.

#### **7.4 Behov av åtgärder som ger förutsättningar för ett välfungerande förfarande vid en ratificering av tilläggsprotokollet**

- *Civil Rights Defenders tillstyrker förslaget om att Barnombudsmannen ska få i uppdrag att följa utvecklingen av tillämpningen av tilläggsprotokollet samt att Barnombudsmannen vid behov bör kunna föreslå åtgärder för en bättre implementering av tilläggsprotokollet i Sverige.*

Civil Rights Defenders tillstyrker utredningens förslag om att Barnombudsmannen bör få i uppdrag att följa utvecklingen av tillämpningen av tilläggsprotokollet samt, vid behov, kunna föreslå åtgärder för en bättre implementering av tilläggsprotokollet i Sverige. I detta uppdrag bör Barnombudsmannen särskilt tillse att information om klagomålsförfarandet även når barn med funktionsnedsättningar eller barn som talar andra språk än svenska, samt att klagomålsförfarandet är anpassat även utifrån dessa barns särskilda förutsättningar.

#### **8 – 11. BARNS MÖJLIGHETER ATT UTKRÄVA SINA RÄTTIGHETER**

- *Civil Rights Defenders tillstyrker samtliga förslag i utredningen som syftar till att säkerställa barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter.*

Civil Rights Defenders välkomnar samtliga förslag i utredningen som syftar till att säkerställa barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter. Det är av yttersta vikt att lagstiftaren tillser att barns rätt till en rättvis prövning och samt rätt att komma till tals stärks. Idag saknas ofta tillgång till dessa rättigheter, särskilt för barn i tvångsvård. Civil Rights Defenders genomförde exempelvis 2022 en enkätundersökning bland individer i tvångsvård som visade att endast 29 % fått information om var de kunde vända sig för att klaga på vården. Av samtliga respondenter ansåg vidare bara 25 % att de fått information på ett sätt de kunnat ta till sig.<sup>3</sup> Civil Rights Defenders vill också påminna om att det ofta är de mest utsatta barnen som tvingas genomgå diskriminering och utstå rättighetskränkningar. Ett genomgripande arbete med att nå ut med information till bland annat barn i tvångsvård samt att skapa förutsättningar för att granska implementeringen av lagstiftningen på lokal nivå måste därför genomföras för att tillse att de föreslagna ändringarna leder till en reell effekt för alla barn.

I övrigt välkomnar Civil Rights Defenders särskilt förslaget om att det så kallade "olämplighetsrekvisitet" i utlänningslagen ska tas bort.

---

<sup>3</sup> [Inlást men inte utan rättigheter - Resultat av 2022 års enkät om mänskliga rättigheter i svensk tvångsvård \(crd.org\)](https://www.crd.org/Inlást-men-inte-utan-rättigheter-Resultat-av-2022-års-enkät-om-mänskliga-rättigheter-i-svensk-tvångsvård)

#### 11.4.4 Arbetet med att göra offentliga verksamheter kända, tillgängliga och anpassade för barn behöver stärkas

- *Civil Rights Defenders tillstyrker utredningens förslag att statliga myndigheter som är centrala för att säkerställa barnets rättigheter får ett fördjupat uppdrag att vidta åtgärder för att göra den egna myndighetens verksamhet, eller den verksamhet som myndigheten ansvarar för, känd samt tillgänglig och anpassad för barn.*
- *Civil Rights Defenders tillstyrker utredningens förslag att Länsstyrelserna får ett särskilt uppdrag att bistå kommuner och regioner i deras arbete med att göra verksamheterna kända, tillgängliga och anpassade för barn.*
- *Civil Rights Defenders tillstyrker utredningens förslag att Barnombudsmannen får i uppdrag att bistå de berörda myndigheterna i arbetet med detta.*

Civil Rights Defenders välkomnar utredningens förslag om att statliga myndigheter ska vidta åtgärder för att göra verksamheter kända, tillgängliga samt anpassade för barn. I svenska utredningar har det flertalet gånger identifierats stora regionala skillnader i barns tillgång till rättigheter. Sverige har också fått motta kritik från Barnrättskommittén på grund av detta.<sup>4</sup> Att Länsstyrelsen får i uppdrag att särskilt bistå kommuner och regioner i sitt arbete med att göra deras verksamheter kända, tillgängliga och anpassade för barn är således välkomnat. Däremot saknar Civil Rights Defenders en analys av kommunernas mottaglighet för en sådan resurs, samt Länsstyrelsens finansiella och organisatoriska förmåga att stötta kommunerna i deras arbete. Civil Rights Defenders vill i detta avseende uppmana lagstiftaren att tillse att Länsstyrelsen samt Barnombudsmannen får tillräckliga resurser för att genomföra ett sådant uppdrag.

Vidare noterar Civil Rights Defenders att kommuners befintliga arbete med att genomföra barnkonventionen till stor del består av icke-bindande handlingar såsom värdegrunder, policydokument och riktlinjer.<sup>5</sup> Civil Rights Defenders vill i detta avseende påminna om Barnrättskommitténs uppmaning att implementeringen av barns rättigheter måste utgå ifrån ett barnrättsbaserat perspektiv. Det innebär att barns rättigheter inte får ses som välgörenhet, utan måste spegla dess karaktär av ovillkorliga rättigheter.<sup>6</sup> Arbetet med att göra myndigheternas verksamhet känd, anpassad och tillgänglig för barn måste således genomföras på ett sådant sätt att insatserna inte framstår som frivilliga.

---

<sup>4</sup> UN Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined sixth and seventh periodic reports of Sweden*, 7 mars 2023, CRC/C/SWE/CO/6-7 p. 16 c.

<sup>5</sup> SOU 2016:19 s. 21.

<sup>6</sup> Se UN Committee on the Rights of the child, *General comment No. 13 (2001) The right of the child to freedom from all forms of violence*, CRC/C/GC/13, 18 april, 2011, p. 59., och UN Committee on the Rights of the Child, *General comment No. 5 (2003) General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child*, 27 november 2003, CRC/GC/2003/5 p. 11.

#### **11.5.4. Det behövs sammanhållen information på nationell nivå om barns möjligheter att utkräva sina rättigheter**

- *Civil Rights Defenders tillstyrker utredningens förslag att Barnombudsmannen bör få i uppdrag att tillhandahålla information om barns klagomöjligheter inom olika områden.*

Civil Rights Defenders välkomnar förslaget, som bedöms kunna leda till utökade möjligheter för barn att få information om sina klagomöjligheter. Civil Rights Defenders noterar dock att Barnombudsmannen i regleringsbrevet från 2024 redan har fått i uppdrag att tillhandahålla en sammanhållen webbaserad informationsyta om var barn kan vända sig med klagomål.<sup>7</sup> Det välkomnas att det i Barnombudsmannens befintliga uppdrag poängterats att det är av särskild vikt att information riktas till barn och anpassas för att nå barn med olika behov och förutsättningar. Civil Rights Defenders vill i detta avseende påminna om övriga internationella konventioner Sverige tillträtt med relevans för tillvaratagandet av barns rättigheter, däribland FN:s funktionsrättskonvention (CRPD). I artikel 7 CRPD framgår bland annat att ”konventionsstaterna ska säkerställa att barn med funktionsnedsättning har rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem, varvid deras åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till deras ålder och mognad på lika villkor som för andra barn och att de för att utöva denna rättighet erbjuds stöd anpassat till funktionsnedsättning och ålder.” Barnombudsmannen bör därför i sitt arbete med tillhandahållande av information särskilt också beakta förutsättningarna för barn med funktionsnedsättningar.

#### **11.7.4. Det behövs kunskap och verktyg för domstolars arbete med barnanpassade förfaranden**

- *Civil Rights Defenders tillstyrker utredningens förslag att Domstolsverket ska redovisa det arbete som bedrivs och de åtgärder som vidtagits i domstolarna för att utveckla barns möjligheter till delaktighet i information och ett bra bemötande i domstolsprocesser samt det arbete som Domstolsverket bedrivit för att ge stöd till domstolarna i detta arbete.*

Civil Rights Defenders delar utredningens bedömning att det finns ett behov av ökad kunskap och utvecklade verktyg för domstolarnas arbete med barnanpassade förfaranden. I relation till detta vill Civil Rights Defenders poängtera vissa befintliga brister i domstolars arbete med barnanpassade förfaranden. Bland annat noterar Civil Rights Defenders att barn som är brottsoffer inte får sina rättigheter tillgodosedda på ett tillfredsställande sätt. Flera studier visar att Sverige generellt är sämre på att lagföra brott mot barn än brott mot vuxna. I bland annat den kartläggning som genomfördes inför inkorporeringen av barnkonventionen fann exempelvis utredarna att åtalsfrekvensen för anmälda barnmisshandelsbrott avseende barn mellan 0–6 år

---

<sup>7</sup> <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/Index?rbld=24078>

endast var 12 %.<sup>8</sup> Vidare hade drygt hälften av åtalerna ogillats.<sup>9</sup> Civil Rights Defenders uppmanar därför Domstolsverket att särskilt utreda hur lagförande myndigheter och domstolar tillgodoser barns rätt att komma till tals i utredningen av brott. En granskning av Barnahus verksamhet 2016 visade i detta avseende att det i genomsnitt endast hålls mellan 1,1 och 1,6 förhör med barn som utsatts för brott. I genomsnitt blev dessutom närmare en fjärdedel av alla barn aldrig hörda.<sup>10</sup> Vidare bör bevisvärderingen av barns utsagor granskas. Idag används oftast videospelade förhör med barn i rättegång med hänsyn till barns särskilda skyddsbehov. Vid videospelade förhör har domstolen dock sämre möjlighet att bedöma vittnets trovärdighet och utsagans tillförlitlighet. I praxis har därför fastslagits att videoupptagningar ska bedömas med särskild försiktighet.<sup>11</sup> I underrätterna synes denna försiktighetsprincip ofta tillämpas schablonmässigt.<sup>12</sup> Den schablonmässiga tillämpningen av försiktighetsprincipen i underrätterna riskerar att allvarligt begränsa barns rätt att komma till tals i rättsprocessen.

Slutligen bör granskningen av domstolarnas arbete med barnanpassade förfaranden särskilt också beakta barn med funktionsnedsättnings rättigheter då de är misstänkta för brott.<sup>13</sup> Bland annat bör granskas om det finns riktlinjer som tillgodoser att alla misstänkta får information om sina rättigheter på ett sätt de kan ta till sig och förstå. Det finns också behov av att säkerställa att domstolar vidtar nödvändiga anpassningar i domstolsförfaranden för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning fullt ut ska kunna tillvarata sina intressen. Därvid behöver domstolar få ett tydligt ansvar för att genomföra sådana anpassningar och kunskapen behöver höjas på domstolarna för att kunna identifiera och möta särskilda behov. Även i förhållande till andra rättsvårdande myndigheter och juridiska biträden finns behov av att vidta åtgärder för att öka kunskapen på områden så att rätten till en rättvis rättegång garanteras alla människor, även barn med funktionsnedsättning.

---

<sup>8</sup> SOU 2016:19, sid. 239.

<sup>9</sup> A.a., sid. 255.

<sup>10</sup> Kaldal, A., Diesen, C., Beije, J., Diesen, E., *Barnahusutredningen 2010*, Stockholm: Jure, 2010, sid. 80–82.

<sup>11</sup> Se RH 1994:2, NJA 1993 s. 68, NJA 1993 s. 616 och NJA 1994 s. 268.

<sup>12</sup> SOU 2016:19, s. 258.

<sup>13</sup> [Microsoft Word - CRD Report on EU Commission Recommendation on procedural safeguards for vulnerable suspected or accused in criminal proceedings \(2013∇C 378∇02\).docx](#)

## **12. BARNRÄTTSBYRÅER SOM BEDRIVER VERKSAMHET MED OBEROENDE BARNOMBUD**

### **12.8.1 Staten ska bidra till etableringen av barnrättsbyråer inom civilsamhällesorganisationer som erbjuder verksamhet med oberoende barnombud**

- *Civil Rights Defenders tillstyrker utredningens förslag att regeringen fattar beslut om en förordning om statsbidrag till en försöksverksamhet med barnrättsbyråer som bedriver verksamhet med oberoende barnombud.*

Civil Rights Defenders tillstyrker förslaget om att staten ska bidra till etableringen av barnrättsbyråer inom civilsamhällesorganisationer som erbjuder verksamhet med oberoende barnombud, men vill lämna följande synpunkter.

Inledningsvis vill Civil Rights Defenders understryka att det ytterst är statens ansvar att säkerställa barns rättigheter. Att bidra till etableringen av barnrättsbyråer i syfte att underlätta för barn att tillgodogöra sig sina rättigheter är ett led i att uppfylla denna skyldighet. Som nämns i utredningen är det därför viktigt att synliggöra att förslaget i viss mån innebär en ansvarsförskjutning från det offentliga till det privata, som inte får leda till att staten fransäger sig sitt ansvar att tillse att barns rättigheter tillgodoses på ett effektivt och fullgott sätt.

Civil Rights Defenders välkomnar utredningens bedömning att finansieringen av barnrättsbyråerna behöver vara långsiktig och att beslut om statsbidrag därför ska kunna fattas för tre år i taget. Likväl noterar Civil Rights Defenders att utredningen inte föreslår att några ytterligare medel ska tillsättas i budgeten för att finansiera barnrättsbyråerna under försöksverksamheten. Civil Rights Defenders vill i detta avseende poängtera vikten av att finansieringen är långsiktig, tillräcklig och att villkoren för att tilldelas finansiering utformas så att barnrättsbyråerna kan bibehålla sitt oberoende som civilsamhällesorganisation. Denna satsning bör heller inte ske på bekostnad av andra verksamheter som bedrivs inom ramen för statsbidragsfinansieringen.

Civil Rights Defenders välkomnar även utredningens målsättning att det på sikt ska finnas barnrättsbyråer med oberoende barnombud i hela landet så att alla barn som är i behov av stöd och hjälp från ett oberoende barnombud kan erbjudas denna verksamhet. I utvärderingen av försöksverksamheten måste därför särskild uppmärksamhet riktas på möjligheterna att expandera verksamheten med barnrättsbyråer nationellt, så att regionala skillnader i tillgången till barnrättsombud minimeras.

Avseende utvärderingen av verksamheten ifrågasätter Civil Rights Defenders lämpligheten i att myndigheten som ansvarar för finansieringen av försöksverksamheten också utvärderar

verksamheten. I stället föreslås att en oberoende myndighet, förslagsvis Statskontoret, genomför utvärderingen av försöksverksamheten. Civil Rights Defenders vill även uppmana ansvarig myndighet att ta del av barns erfarenheter och upplevelser i utvärderingen av verksamheten, för att tillse att barnrättsbyråerna utformas i enlighet med barnets bästa.

Vidare önskar Civil Rights Defenders att särskild uppmärksamhet vid utvärderingen av försöksverksamheten läggs vid befintliga sekretessbestämmelsers påverkan på de oberoende barnombudens insyn i barnets myndighetskontakter och juridiska ärenden. Det följer av 12 kap. 3 § offentlighet- och sekretesslagen (2009:400) (OSL) att om sekretess inte gäller i förhållande till vårdnadshavaren förfogar denne ensam, eller beroende på den underåriges ålder och mognad, tillsammans med den underårige över sekretessen till skydd för den underårige. I utredningen görs bedömningen av oberoende barnombud i huvudsak ska tillgås när den underårige saknar stöd från en vårdnadshavare. Med anledning av sekretessbestämmelsernas utformning får det dock antas finnas en risk för att barnombudet blir beroende av vårdnadshavarens samtycke för att få tillgång till information som krävs för att hjälpa barnet. Civil Rights Defenders anser därför att det är behövt att i utvärderingen av försöksverksamheten granska hur utformningen av dessa bestämmelser påverkar barnombudets möjlighet att genomföra sitt uppdrag.

Slutligen vill Civil Rights Defenders framhålla vikten av att barnrättsbyråer utformas som ett komplement till socialtjänsten och övriga myndighetsinsatser. För att tillse att barnombuden inte skapar en större förtroendeklyfta mellan barnet och myndigheter krävs att en hög kompetens bibehålls inom verksamheterna. I synnerhet bör särskild uppmärksamhet vid utformningen av verksamheterna läggas vid att tillse att de oberoende barnombuden också har tillräcklig kompetens för att ge stöd till särskilt utsatta barn, såsom barn med funktionsnedsättningar, flickor samt asylsökande barn. För att säkerställa att de oberoende barnombuden har en sådan kompetens är det väsentligt att tillse att finansieringen av byråerna är tillräcklig för att rekrytera och på lång sikt bibehålla relevant personal.

Remissvaret har beretts av Tella Liinason, junior jurist vid Civil Rights Defenders.

Stockholm som ovan,

*John Stauffer*

Chefsjurist